

Czesław Hadamik

Drugi etap badań archeologicznych w obrębie pobenedyktyńskiego klasztoru Świętego Krzyża na Łyścu w 2013 r.: wirydarz wschodni. Wstępne wnioski i interpretacje

---

Hereditas Monasteriorum 3, 323-334

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Drugi etap badań archeologicznych w obrębie pobenedyktynskiego klasztoru Świętego Krzyża na Łyścu w 2013 r.: wirydarz wschodni. Wstępne wnioski i interpretacje*¹

Ratownicze badania wykopaliskowe wykonano w maju, sierpniu i wrześniu 2013 r. na podstawie Zezwolenia Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skoncentrowały się one w obrębie wschodniego wirydarza klasztoru. Podstawą merytoryczną był zaakceptowany przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków *Program badań archeologicznych w obrębie wirydarza pobenedyktynskiego klasztoru Świętego Krzyża na Łyścu, pow. kielecki, woj. świętokrzyskie*, sporządzony w maju 2012 r. przez autora tego tekstu. Podjęte działania są częścią prac badawczych i projektowych związanych z remontem i konserwacją wirydarza wewnętrznego. Inwestorem jest Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów, klasztor Święty Krzyż². Badania prowadził autor tekstu, a brali w nich udział mgr Radosław Solski oraz mgr Wojciech Kozieł.

Położenie i opis terenu prac

Wirydarz wewnętrzny *claustrum* ma wymiary około 12,5 × 21 m, dłuższą osią jest usytuowany wzdłuż linii wschód–zachód. Zamknięty jest z wszystkich stron murami późnogotyckich krążganków wykonanymi z kamienia łamanego oraz ciosów, tynkowanymi. W centralnej części wirydarza, na przecięciu jego przekątnych, znajduje się tzw. studnia z kamienną cembrowiną, o średnicy wnętrza ocembrowania około 1,6 m. Powierzchnia wirydarza jest wyłożona miejscowym kamieniem łamanym (kwarcyt), bezpośrednio na piaszczystej podsypce, a miejscami na wylewce cementowej, two-

---

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Sprawozdanie z wcześniejszych prac por. C. HADAMIK, *Pierwszy etap badań archeologicznych w obrębie pobenedyktynskiego klasztoru Świętego Krzyża na Łyścu w 2013 r. Wstępne wnioski i interpretacje*, „Hereditas Monasteriorum”, 2, 2013, s. 434–439.

2 Prace są realizowane według projektu mgra inż. arch. W. MARKULISA, *Projekt budowlany remontu i konserwacji wirydarza klasztoru OO. Oblatów na Świętym Krzyżu*, ABA Autorskie Biuro Architektoniczne arch. Władysław Markulis, 2011.

rząc nieregularny bruk. Dziedziniec jest pocięty odpływami kanalizacji deszczowej, której studzienki znajdują się w narożach wirydarza oraz w rejonie wspomnianej studni.

Dotychczasowe badania archeologiczne w obrębie wirydarza

Pierwsze systematyczne badania archeologiczne na szczycie łyśca przeprowadził w latach 1958–1962 Jerzy Gąssowski. W latach 1957–1958 otwarto wykop badawczy przy zachodnim odcinku ściany północnej wirydarza. Wykop osiągnął głębokość 4 m, a jego celem było odsłonięcie otworu wejściowego do korytarza pod krużgankiem północnym, rzekomo przebitego w XIX w. przez władze rosyjskiego więzienia. Wykop ten poszerzono następnie w kierunku zachodnim, do wymiarów 3,3 × 4,2 m, w celu rozpoznania nienaruszonej stratygrafii dziedzińca. Do głębokości 3,6 m (strop zwartej zwietrzliny skalnej) zarejestrowano w profilach sześć zasadniczych nawarstwień, w tym warstwy interpretowane jako poziomy użytkowe z przełomu XVII i XVIII, XV oraz XII w. Stopę muru fundamentowego ściany północnej odsłonięto na głębokości 3,8 m poniżej ówczesnej powierzchni terenu³. W 1962 r. otwarto wykop o wymiarach 4 × 6 m przy odcinku wschodnim południowej ściany wirydarza. Poszerzono go później w kierunku centralnej części dziedzińca oraz, przy południowej ścianie krużganka, w kierunku zachodnim. Wykop miał osiągnąć głębokość 3 m (prawdopodobnie w części północnej). Nie wiadomo bliżej, jaką stratygrafię zarejestrowano w tym wykopie. W publikacji wyników badań z lat 1958–1962 brak jakichkolwiek wzmianek o materiałach pochodzących z wykopów założonych na terenie klasztoru i kościoła oraz na terenie bezpośrednio przyległym do tych obiektów (opisanym jako stanowisko 1). Wydzielono jednak w wirydarzu i krużganku południowym warstwy średniowieczne i nowożytnie⁴.

W tym czasie badania architektoniczne prowadziła Maria Sulimierska-Laube. Doprowadziły one do hipotetycznego określenia faz rozwoju klasztoru w okresie od XII do XIX w. Autorka wysunęła sugestię, że najstarszy budynek klasztorny był drewniany i przystawiono go do płyciny północnej ściany romańskiego kościoła, w dużym fragmencie istniejącej do dziś⁵. Miało na to wpłynąć ówczesne ukształtowanie terenu. Wirydarz w obecnie istniejącym kształcie miał powstać dopiero w XV w., kiedy po-

3 J. GAŚSOWSKI, *Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych przy klasztorze pobenedyktynskim na Łysej Górze (Św. Krzyż) w czerwcu i lipcu 1958 r.*, Warszawa 1958, mps w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach (dalej: WUOZ Kielce).

4 IDEM, *Ośrodek kultowy na Łysej Górze*, [w:] E. i J. GAŚSOWSCY, *Łysa Góra we wczesnym średniowieczu* (Polskie Badania Archeologiczne, 16), Wrocław i in. 1970, s. 30.

5 Jak się okazało podczas odkrywek konserwatorskich w latach 70. XX w., lico właściwej ściany romańskiej przysłonięte zostało gotycką ścianą z łamanego kamienia; wspomniana płycina była więc częścią tej ostatniej struktury. Por. A. PIASECKA, *Przemiany w dziejach architektury i wystroju zespołu benedyktynskiego na Świętym Krzyżu. Prace remontowo-konserwatorskie w zespole po II wojnie światowej*, [w:] D. OLSZEWSKI, R. GRYZ (red.), *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej*, Kielce 2000, s. 271.

szerzono plateau po stronie północnej kościoła przez nadsypanie ostro opadającej w kierunku północnym powierzchni skały do poziomu istniejącego przy kościele⁶.

W późniejszych latach w obrębie wirydarza został odkryty podziemny zbiornik na wodę połączony ze studnią, którego chronologię określono na XVIII w.⁷

Ratownicze badania wykopaliskowe w maju, sierpniu i wrześniu 2013 r.

Celem badań było rozpoznanie stratygrafii wertykalnej i horyzontalnej wirydarza i wszystkich odkrytych na jego terenie obiektów. Ze względów technicznych prace podzielono na dwa etapy, z których pierwszy (wykonany w maju) objął fragment północno-wschodni wirydarza, dotychczas niebadany pod względem archeologicznym. Otwarto w tym rejonie dwa wykopy ratownicze. Wykop nr 2/2013 (3 × 5 m, powierzchnia 15 m²; ryc. 1) zlokalizowano w narożu północno-wschodnim wirydarza. Wykop nr 3/2013 (2 × 7,4 m, powierzchnia 14,8 m²; ryc. 2) usytuowano 8 m od naroża północno-wschodniego, na osi północ-południe, tak, aby jego krótszy bok przylegał do ściany północnej dziedzińca, a do południowego krańca jego zachodniego boku przylegała krawędź barokowej cembrowiny studni. Wykop ten miał charakter rowu sondażowego, w którym spodziewano się zarejestrować pełną stratygrafię wirydarza.

W drugim etapie badaniami objęto studnię oraz fragmenty zachodni i południowy wirydarza. Ze względu na postawione przy elewacjach rusztowania powierzchnia wykopów sondażowych musiała ulec znacznemu ograniczeniu. Przy ścianie zachodniej, bezpośrednio na północ od schodków wejściowych, usytuowano wykop 4/2013 (2,5 × 4 m, powierzchnia 10 m²). Wykop nr 5/2013 (1,2 × 4,2 m, powierzchnia około 5 m²) wytyczono przy środkowym odcinku południowej ściany wirydarza, prostopadle do jej przebiegu.

Wykop 2/2013 (narożnik północno-wschodni wirydarza)

W obrębie wykopu odsłonięto fragmenty posadowienia muru fundamentowego ściany wschodniej wirydarza (na głębokości około 1,9 m poniżej współczesnego poziomu dziedzińca), spoczywającego na powierzchni litej skały kwarcowej. Stopa muru obniżala się w kierunku północnym zgodnie z upadkiem warstw zwietrzliny skalnej. Stwierdzono, że różnica wysokości powierzchni zwietrzliny skały macierzystej na krańcach północnym i południowym wykopu wynosiła około 80 cm. Na głębokości około 60 cm odkryto fragmenty nieregularnego bruku z łamanego kamienia, który można identyfikować z poziomem użytkowym wirydarza w okresie nowożyt-

6 M. SULMIERSKA-LAUBE, *Łysa Góra, woj. kieleckie. Kościół i klasztor benedyktynów p.w. Świętego Krzyża*, Warszawa 1958/1959, s. 79–80, mps w Archiwum WUOZ Kielce; EADEM, *Benedyktynski klasztor Świętego Krzyża na Łyscu w okresie gotyckim (pow. i woj. kieleckie)*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 3, 1963, s. 193–194.

7 J. KUCZYŃSKI, *Wyniki badań archeologicznych Muzeum Świętokrzyskiego w latach 1966–69 (Przewodnik po wystawie)*, Kielce 1970, s. 50.

Ryc. 1. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Wykop 2/2013 w narożu północno-wschodnim wirydarza, widok ogólny od południowego zachodu. Fot. C. HADAMIK

Ryc. 2. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Wykop 3/2013 w części północnej wirydarza, fragment profilu wschodniego wykopu ze stykiem nawarstwień niwelacyjnych i lica muru fundamentowego ściany północnej, widok od zachodu. Fot. C. HADAMIK

nym (co najmniej od XVII do XIX w.). Miejscami adaptowano na tym poziomie jako bruk wyrównaną nieco powierzchnię zwietrzelinową. W pobliżu naroża dziedzińca bruk wykazywał zakłębienia. W narożu tym znajdowała się betonowa studzienka współczesnego odwodnienia, posadowiona na wtórnie użytym fazowanym detalu piaskowcowym (prawie pełne obramienie niewielkiego okienka). Po usunięciu studzienki okazało się, że okienko spoczywa na wylewce cementowej. Poniżej zalegała warstwa zasypiskowa znajdująca się w obrębie „komory” (o wymiarach w planie 1,6–1,8 × 1,6–1,8 m i wysokości około 80 cm), utworzonej przez murki dostawione w narożu do murów fundamentowych ścian północnej i wschodniej wirydarza. Murki wzniesiono w technice stosunkowo prymitywnej z łamanego kamienia na słabej zaprawie wapienno-gliniastej; były one przynajmniej częściowo posadowione na litej skale. Nie jest jasne, czy „komora” była pierwotnie otwarta, czy zamknięta od góry. Jej funkcję i chronologię trudno wyjaśnić; hipotetycznie mogła pełnić funkcję dodatkowego zbiornika wód opadowych usytuowanego w miejscu, w którym ustawicznie przesiąkała przez mury woda (o czym mamy sygnały źródłowe z lat 20. XIX w.). Być może wykonano ją pod koniec XVIII lub w początkach XIX w.

Wykop 3/2013 (środkowa część wirydarza, fragment północny)

Eksplorację w obrębie wykopu doprowadzono do głębokości około 3,2 m (poniżej współczesnego poziomu dziedzińca) przy licu muru fundamentowego ściany północnej, nie docierając jednak, ze względów bezpieczeństwa, do stopy muru. Zarejestrowano 15 nawarstwień ziemnych, ziemno-gruzowych i gruzowo-ziemnych. Warstwy zwietrzelinowe ostro opadały w kierunku północnym, tworząc pod murem północnym nieckę wypełnioną niwelacjami i warstwami destrukcyjnymi z licznymi śladami spalenizny oraz przewarstwieniami przepalanej gliny. W południowej części wykopu, przy wschodniej krawędzi studni, zarejestrowano dodatkową, murowaną z cegły (w wątku fortecznym) cysternę o wymiarach wnętrza około 1,2 × 2 m, przekrytą odcinkowym sklepieniem kamiennie-ceglanym o strzałce około 30 cm. Wysokość wnętrza wynosiła w najwyższym punkcie sklepienia 1,2 m, w dnie znajdował się kanał łączący cysternę ze studnią, nachylony lekko w kierunku zachodnim. W górnej części ścianki wschodniej zbiornika znajdował się otwór wentylacyjny zastawiony blachą. Odkryty zbiornik współdziałał ze studnią na zasadzie naczyń połączonych i stanowił dodatkowy rezerwuuar wody. Sądząc po wymiarach cegły (7 × 15 cm), mógł on powstać w XVIII lub w początkach XIX w. Górne fragmenty profiliów wykopu zakłócały liczne zasypiska wkopów instalacyjnych i odwadniających wykonanych w drugiej połowie XX w.

Studnia (cysterna główna) oraz zbiornik pomocniczy

W sierpniu 2013 r. wykonano inwentaryzację studni w centralnej części wirydarza. Prace badawcze potwierdziły w całej pełni wcześniejsze przypuszczenia, że obiekt pod względem konstrukcyjnym i funkcjonalnym należy określić jako cysternę, czyli zbiornik gromadzący wody opadowe i gruntowe. Cysterna ta (określona jako głów-

na) składała się z dwóch zasadniczych części. Fragment dolny, na planie nieregularnego owalu o wymiarach około $3,4 \times 3,8$ m i wysokości wnętrza około 2,4 m, tworzył wielką komorę wykutą w warstwach zwietrzelinowych. Komora była podzielona czterema trapezowatymi w przekroju filarami (ryc. 3) na cztery wnęki zamknięte od góry częściowo płasko, a częściowo pozornymi sklepieniami. Ściany zewnętrzne komory zostały szczelnie obudowane ciosami kamiennymi. Całość wzniesiono na powierzchni litej skały, na której nie stwierdzono śladów skuwania, można ją więc uważać za naturalny poziom litego podłoża skalnego (kwarcytowego). Filary dzielące wnętrze zbiornika na wnęki były jednocześnie podporami górnego fragmentu cysterny, pełnej okrągłej cembrowiny z kamienia ciosowego o wysokości 2,9 m (do poziomu dziedzińca) oraz średnicy wnętrza 1,6 m (ryc. 4). W całości cysterna miała około 5,3 m głębokości poniżej współczesnej powierzchni dziedzińca. Filary jej dolnej części były przewiązane ze ścianami zewnętrznymi, stanowiły też jednolitą całość z górną cembrowiną. Można więc uznać zbiornik za całość chronologicznie zwartą i konstrukcyjnie jednolitą. Okres powstania cysterny nie jest poświadczony źródłami

Ryc. 3. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Studnia (cysterna główna), lico jednego z filarów dolnej części zbiornika, widok od zachodu. Fot. C. HADAMIK

historycznymi, nie znaleziono też żadnych śladów ewentualnego starszego zbiornika. Obecnie istniejąca konstrukcja mogła powstać w okresie nowożytnym, być może w XVII w., w trakcie rozbudowy opactwa zapoczątkowanej przez opata Bogusława Radoszewskiego i kontynuowanej za czasów opata Stanisława Sierakowskiego.

Od strony wschodniej do opisanego wyżej zbiornika głównego przylegała cysterna pomocnicza o wnętrzu opisanym już wyżej (ryc. 5). Była ona posadowiona w warstwach zwierzelinowych pod poziomem dziedzińca i połączona z cysterną główną kanałem o wymiarach 15 × 20 cm. We wrześniu 2013 r. odsłonięto zewnętrzny zarys jej odcinkowego sklepienia, mającego w planie wymiary około 1,9 × 2,7 m (ryc. 6). Zbiornik ten był chronologicznie wtórny w stosunku do cysterny głównej i mógł powstać w ciągu XVIII w., z ewentualnością przebudowy w następnym stuleciu.

Od strony południowej, zachodniej i północnej zbiornik główny (studnia) był otoczony pod powierzchnią dziedzińca czworokątną w planie konstrukcją złożoną z rozchylonych na zewnątrz ścianek kamiennych na zaprawie cementowej, znajdujących się w odległości 1–1,5 m od cembrowiny studni. Te pochyłe ścianki (połączone pierwotnie od strony północnej i południowej z cembrowiną cysterny głównej) zbudowano, układając kamienie w odpowiednio uformowanym wykopie i zalewając je zaprawą, której górna powierzchnia tworzyła gładką wylewkę. Cała ta konstrukcja, nazwana roboczo wanną, wspierała się na górnej powierzchni komory dolnej cysterny głównej. Wanna była wypełniona drobnym grysem kamiennym. Najprawdopodobniej

Ryc. 4. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Studnia (cysterna główna), cembrowina z ciosów kamiennych górnej części zbiornika, widok z góry od południa. Fot. C. HADAMIK

Ryc. 5. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Wykop 3/2013, część południowa, fragment wnętrza zbiornika pomocniczego na wodę po stronie wschodniej cysterny głównej (studni), widok od południowego zachodu. Fot. R. SOLSKI

Ryc. 6. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Zbiornik pomocniczy na wodę po wschodniej stronie cysterny głównej (studni), górna powierzchnia sklepienia odcinkowego zbiornika, widok od południa-południowego zachodu. Fot. C. HADAMIK

stanowiła część systemu odwodnienia dziedzińca. Odprowadzano do niej wody opadowe z naroży wirydarza, następnie filtrowana przez grys woda spływała trzema odpływami do wnętrza cysterny głównej. Wanna miała wymiary $2,8 \times 4,7$ m ($3,4 \times 5,3$ m po obrysie zewnętrznym) i była szczelnie połączona z cembrowiną cysterny głównej. Konstrukcja ta mogła powstać w drugiej połowie XIX lub w pierwszej połowie XX w.

Wykop 4/2013 (przy ścianie zachodniej wirydarza)

W obrębie wykopu eksplorowano nawarstwienia związane ze współczesnym poziomem użytkowym oraz dużej miąższości warstwy niwelacji i zasypów. Zarejestrowano osiem jednostek stratygraficznych. Osiągnięto maksymalnie poziom 2,2 m poniżej współczesnej powierzchni dziedzińca. W części wschodniej stwierdzono strop warstw zwietrzelinowych, które mają w tym rejonie wirydarza upad znacznie większy niż we wschodnich fragmentach dziedzińca.

Zebrano przemieszany materiał ruchomy w postaci ułamków ceramiki naczyniowej (głównie z okresów nowożytnych, w mniejszej liczbie z późnego średniowiecza) oraz kafli płytowych z XVII–XVIII w., a także kości zwierzęcych.

Ryc. 7. Święty Krzyż, klasztor, wirydarz wewnętrzny. Wykop 5/2013 pod ścianą południową wirydarza, widok ogólny z góry od wschodu. Po lewej powierzchnia górnego piętra zwietrzelinowej skalnej, po prawej fragment wanny. Fot. C. HADAMIK

Wykop 5/2013 (przy ścianie południowej wirydarza)

W obrębie wykopu zarejestrowano 11 jednostek stratygraficznych. Stwierdzono, że posadowienie ściany południowej wirydarza jest bardzo płytkie (zaledwie 30 cm poniżej poziomu dziedzińca); fundament był posadowiony na zwartym piętrze zwietrzelinowym (rumosz skalny z lessem i gliną; ryc. 7). W południowej i środkowej części wykopu odsłonięto strop tej warstwy. W północnej części wykopu została ona zniszczona wkopem pod opisaną wyżej konstrukcją odwadniającą (wannę). W tym rejonie odsłonięto południowe ramię tego obiektu ze stropem wypełniska w postaci grys u kamiennego.

W obrębie wykopu zebrano przemieszany nowożytny i średniowieczny materiał ruchomy.

Wstępne wnioski

Jak widać z powyższych opisów, system gromadzenia wód opadowych i gruntowych na terenie wirydarza był skomplikowany i chronologicznie niejednorodny. Budowano go co najmniej od XVII w., dodając kolejne elementy do konstrukcji już istniejących, które nadal działały. Problemem jeszcze nie rozstrzygniętym jest zdefiniowanie momentu lub okresu, w którym rozpoczęto rozbudowę tego systemu, żadne bowiem źródła historyczne nie wspominają o kłopotach opactwa związanych z brakiem wody. Jednak sukcesywna rozbudowa instalacji wodnych (nie tylko w obrębie wirydarza, również poza *claustrum*, np. na zachód od XVII-wiecznego skrzydła zachodniego, gdzie zachowały się trzy podziemne zbiorniki na wodę o chronologii, która do dziś jest zagadkowa, a zwykle określana bywa na XVIII lub XIX w.) zdaje się oznaczać, że w okresie nowożytnym problem zaopatrzenia w wodę narastał. Tylko hipotetycznie możemy zakładać, że pierwsza studnia (lub cysterna) w wirydarzu powstała już w trakcie jego budowy (przebudowy?) w XV w., jako konieczny element jego funkcji i estetyki.

Czesław HADAMIK
Kielce

Hereditas Monasteriorum
vol. 3, 2013, s. 323–334

Drugi etap badań archeologicznych w obrębie pobenedyktynskiego klasztoru Świętego Krzyża na Łyścu w 2013 r.: wirydarz wschodni. Wstępne wnioski i interpretacja

Streszczenie

Podczas badań archeologicznych prowadzonych w 2013 r. w obrębie wirydarza klasztoru pobenedyktynskiego na Łyścu stwierdzono istnienie rozbudowanego systemu gromadzenia wód opadowych i gruntowych. Budowano go na zasadzie dodawania kolejnych elementów do konstrukcji już istniejących (te działały nadal). Głównym elementem systemu była cysterna, określana w źródłach i opracowaniach jako studnia, która powstała zapewne w pierwszej połowie XVII w., w trakcie rozbudowy klasztoru zapoczątkowanej przez opata Bogusława Radoszewskiego Boxy i kontynuowanej przez opata Stanisława Sierakowskiego. Z tym zbiornikiem była połączona cysterna pomocnicza, zbudowana w XVIII w. i współdziałająca z nim na zasadzie naczyń połączonych. Ostatni element systemu, konstrukcja wokół cysterny filtrująca wodę spływającą z wirydarza, powstał w drugiej połowie XIX lub pierwszej połowie XX w.

Można przypuszczać, że jakaś studnia lub cysterna istniała w opactwie już wcześniej, nie wiadomo jednak, czy zawsze na tym samym miejscu – wirydarz w obecnym kształcie powstał w połowie XV w.

Słowa kluczowe

Łysa Góra, opactwo świętokrzyskie, wirydarz, system gromadzenia wody, okres nowożytny

Czesław HADAMIK
Kielce

Hereditas Monasteriorum
vol. 3, 2013, p. 323–334

The second stage of archaeological works in the former
Benedictine Abbey of the Holy Cross on Łysiec (Bald Mountain)
in 2013: east cloister garth.
Preliminary conclusions and interpretations

Summary

During archaeological works carried out in 2013 in the cloister garth of the former Benedictine Abbey on Łysiec researchers found a complex rain and ground water collection system. Its construction consisted in adding new elements to the existing structure (which continued to work). The main component of the system was a tank, described in sources and various studies as a well, which originated most probably in the first half of the 17th century, during an expansion of the abbey started by Abbot Bogusław Radoszewski Boxa and continued by Abbot Stanisław Sierakowski. The main tank was connected to a supplementary tank, built in the 18th century, and the system was based on the principle of communicating vessels. The last element of the system – the structure surrounding the tank and filtering water flowing from the cloister garth – was made in the second half of the 19th century or the first half of the 20th century.

A well or tank may have existed in the abbey even earlier, but we do not know whether it had always been in the same place – the cloister garth in its present form was not built until the mid-15th century.

Keywords

Łysiec (Bald Mountain), Holy Cross Abbey, cloister garth, water collection system, early modern period